

חל היות ולא גמר דעתו להקנות!?

אלא, לעולם, אם אכן היינו יודעים שלא גמר בדעתו להקנות, לא היה המכר חל. ומה שחל המכר בתליוהו וזבין, הוא משום שאנו אומרים, כיון שמתוך היסורים הוא אמר "רוצה אני", הרי גמר בדעתו להקנות, ולכך המכר חל.⁽⁷⁾

ולמדנו דבר זה, **מדתניא**:

כתיב בתחילת ספר ויקרא, לגבי נדרי עולה: מ-א
"אם עולה קרבנו מן הבקר, זכר תמים יקריבנו. אל פתח אוהל מועד יקריב אותו, לרצונו, לפני ה'" —

ויש לנו לדייק מלשון הפסוק: אחר שכבר אמר הכתוב "זכר תמים יקריבנו", למה חזר ואמר "יקריב אותו".

אלא הכתוב הזה **מלמד**, שכופין אותו בית דין לקיים את נדרו שנדר להביא עולה.

יכול יכפוהו להביא ולהקריב את העולה אפילו **בעל כרחו**?

תלמוד לומר, "לרצונו".

הא כיצד? כופין אותו עד שיאמר: "רוצה אני".

עץ, או שעשו לו יסורים, עד שמכר איזה דבר, וקיבל את דמיו, ואמר "רוצה אני", **זביניה זביני** [המכר שמכר, הוא מכר].

אבל תליוהו ויהיב מתנה, אין מתנתו מתנה!?!?

ומפרשינן: **מאי טעמא**?

כי כל דבר **דמזבין איניש**, רוב מכירת חפצים וכלי ביתו וטליתו שמוכר האדם, **אי לאו דאניס**, לא הוה **מזבין**. ואפילו **כני**, **זביניה זביני**. דהיינו, כל אדם המוכר את כלי ביתו ותשמישו, אם לא שהיה אנוס למכור מאחר שצריך הוא מעות, הוא לא היה מוכר, ומכל מקום מכרו מכר, שהרי לא חילקה תורה לומר שאם מוכר אדם דבר שהוא צריך לו, אין מכרו מכר היות ולא גמר דעתו להקנות.

ואם כן, אף באונס זה, שתלוהו, הרי על אף שלא גמר בדעתו להקנות, מכל מקום מכרו מכר!

אך דנה הגמרא: **ודילמא**, שאני **אונסא דנפשיה**, שמא חלוק אונס של האדם בעצמו, שהוא צריך למעות, ומדעתו מוכר, ויש לומר שגמר בדעתו להקנותו מחמת שנצרך למעות, **מאונסא דאחריני**, מאונס שאנסוהו אחרים למכור, שבזה יש לומר שאין המכר

מעות, כי אז קונה הגולן, ואם כן למה יחזיר!?
אין זו שיטת רב ביבי, כמבואר בסוגיא לקמן מח א; וראה מה שנתקשו התוספות בלשון "מסיים בה".

7. הענין נתבאר על פי פשטות משמעות לשון הרשב"ם, אך ראה ביאור הענין ב"חידושי

הגרנ"ט".

ויש לעיין בלשון הרשב"ם שהקדים בדינו של רב הונא "ודוקא מכר, אבל מתנה לא הויא מתנה, דכיון דלא מקבל מידי לא גמר ומקני", שהרי לפי פשטות לשון הרשב"ם משמע לפי הסלקא דעתין, שהמכר חל אף דלא גמר ומקני, ואילו מדברי הרשב"ם האלו משמע, דבמכר אנו

וכן אתה אומר בניטי נשים, באותן נשים שאמרו חכמים שיש לבית הדין לכפות את הבעל על ידי מלקות, שיוציאנה ממנו בגט, כגון מוכה שחין ובעל פולפוס, (2) שכופין אותו לגרשה, עד שיאמר "רוצה אני לגרשה". כי בלי שיאמר "רוצה אני", אי אפשר לכפותו לגרשה בעל כרחו, משום שנאמר בתורה לגבי גט "וכתב לה ספר כריתות, ונתן בידה", ולשון "ונתן", מדעתו דוקא, משמע. (3)

הרי למדנו, שאם כופין אותו עד שאמר מתוך יסוריו "רוצה אני", הרי זה נחשב שהוא נתן את הגט מדעתו, כי גמר בלבו לתת לה גט. ואם כן, הוא הדין לגבי מכר, אם אנסוהו למכור, ואמר רוצה אני, גמר בלבו להקנות, וחל המכר.

אך דוחה הגמרא: ודלמא שאני התם, גבי גט, שרק שם יש לומר שבסופו של דבר הוא

הרי למדנו שאם אומר אדם "רוצה אני", הרי אף על פי שמתוך יסורים הוא אומר כן, מכל מקום הוא גמר בלבו להקדיש ולהקריב. ואם כן, הוא הדין מי שכפוהו למכור, כיון שהוא מקבל את הכסף עבור המכירה ואומר ללוקח הכופה אותו "לך חזק וקני", הרי הסכים בלבו להקנות. (1)

אך דנה הגמרא: ודלמא, שאני התם, שמא שונה הדין שם, בכפיה להבאת קרבן, דניחא ליה דתיהוי ליה כפרה, נוח לו לאדם שיתכפר בהבאת העולה לתשלום נדרו, ומשום כך, אם אמר בסופו של דבר "רוצה אני", ודאי בלב שלם אמר! אך אין מכאן ראיה למכר סתם, לומר שאמירת "רוצה אני" לאחר הכפיה, נחשבת להסכמה אמיתית למכירה.

ואלא מסיפא של אותה ברייתא יש להוכיח ד"תליוהו וזבין, זביניה זביני". לפי שכך שנינו בסיפא:

זבין, לא כתב שצריך שיאמר המוכר "רוצה אני".

כמו כן פוסק הרמב"ם [בהלכות אישות ד א] כפי שיטות הראשונים הסוברים שגם אם תליוהו וקידש אשה, קידושו קידושין. אך שם השיגו הרמב"ם, וכתב שצריך שיאמר הבעל "רוצה אני".

ורבותינו האחרונים [עיין זכר יצחק סוף סימן כז] חילקו בין הסכמה לרצון, שלגבי מכירה די בהסכמת המוכר, ואילו לגבי גירושין צריך את רצונו, וחילוק זה מתבסס על חידושו של הרמב"ם שצריכים הגירושין להעשות רק מרצונו של הבעל היות ואמרה תורה "ואם לא תמצא חן בעיניו, וכתב לה ספר כריתות" [עיין בדברי הרמב"ם בתחילת הלכות גירושין].

אומרים שגמר ומקני, מה שאין כן במתנה! ?

1. ואף על פי שרוב הונא אמר זאת רק במכר ולא במתנה, כי רק במקום שהוא מקבל מעות הוא מסכים למכור, בכל זאת, נתינת גט כשהוא מחוייב לגרשה מן הדין, נחשבת היא כקבלת תמורה, במילוי חובתו לגרשה, וזה דומה לקבלת המעות שבמכר. תוס'.

2. פולפוס, הוא ריח רע מהפה, או מהאף.

3. הרמב"ם לגבי כפייה בגט כתב בהלכות גירושין [כ ב], שצריך לכפות אותו עד שיאמר רוצה אני, ולעומת זאת בפרק ב' מהלכות מכירה, כשמביא הרמב"ם את הדין של תליוהו

רוצה לתת גט, משום **דמצוה לשמוע דברי חכמים**, שחייבוהו לתת גט!

אלא, מבארת הגמרא, שהדין של "תליוהו וזבין, זביניה זביני", אינו נלמד מן הכתוב, אלא **סברא הוא, שאגב אונסיה, גמר ומקנה!** מתוך היסורים גמר המוכר בלבו להקנות, היות ומלבד האונס הוא מקבל את המעות עבור המכירה.

מותיב רב יהודה לרב הונא, מהא דתנן במסכת גיטין [פח ב]:

גט ה"מעושה", שניתן בכפייה:

אם היתה הכפייה בבית דין של **ישראל**, הרי זה גט **כשר**. ואם נעשתה הכפייה בבית דין של **גויים**, הרי אף על פי שאמר הבעל "רוצה אני", הגט **פסול**.

וסבר רב יהודה, שכך הוא ביאור המשנה: אם בית דין של ישראל כפוהו משום שמחוייב הוא מן הדין להוציאה, לפי שהוא מאלה שכופין אותם להוציא את נשותיהם בגט, הרי זה גט כשר, משום שמצוה לשמוע דברי חכמים. אך אם כפה אותו גוי לתת גט לאשתו, אפילו הוא במקום שחייב הבעל

לגרשה, הרי זה גט פסול.

ובגוי, אם בית הדין של ישראל רוצה לכפותו באמצעות הגויים: **חובטין אותו הגויים, ואומרין לו: "עשה מה שישראל אומר לך"**.

וסבר רב יהודה בביאור המשנה, שרק אם כופהו הגוי לתת גט בשם בית דין של ישראל, רק אז, מן הסתם, גמר הבעל בלבו לגרשה, כמו שהוא מסכים לגרשה כאשר כופים אותו בית דין של ישראל, משום שחייב הוא להוציא.

ולפי הבנת רב יהודה במשנה, הוא תמה על רב הונא: **ואמאי** כשאנס אותו גוי לגרש ללא הוראת בית דין של ישראל, אין הגט כשר? והרי אפילו אם אין כאן "מצוה לשמוע דברי חכמים" כמו בישראל, מכל מקום, **התם נמי נימא: אגב אונסיה, גמר ומגרש**. וכמו שאמר רב הונא בתליוהו וזבין, שזביניה זביני⁽⁴⁾.

ומתרצת הגמרא: **הא איתמר עלה**, על המשנה היא:

אמר רב משרשיא: דבר תורה, אפילו היתה

וחילוק זה הוא גם בין קניה למכירה. שאם כופים אדם לקנות דבר מה, או לקדש אשה, יש יותר מקום לומר שלא די בהסכמתו לקנות, אלא צריך את רצונו לקנין, כי מעשה קנין שעושה אדם מתוך כפייה, כשאינו רוצה לקנותו, חסר הדבר במעשה הקנין, אך במכירה, שאין צורך במעשה הקנאה מצד המוכר אלא די בהסכמתו, אין צורך לרצונו למכור אלא די בהסכמתו.

4. ואף שרב הונא לא אמר זאת אלא רק

ב"תליוהו וזבין", שמקבל המוכר מעות, ולא ב"תליוהו ויהיב", מכל מקום, כפייה על נתינת גט דומה ל"תליוהו וזבין". לפי שהחילוק בין "תליוהו וזבין" ל"תליוהו ויהיב" הוא בכך שבמכר אינו מפסיד המוכר כלום, כי הוא מקבל עבורו מעות. ואף באשה אינו מפסיד כלום, שהיא לא תמשיך לחיות עמו בשלום, שהרי היא רוצה בגירושין [שהיא שכרה את הגוי שיכפנו], ושוב לא תעמוד תחתיו, ואין הגט אלא להתירה לאחרים, והוא אינו מפסיד כלום. ראשונים.

בשטר [אם כתב לו שטר], קנה הלוקח! (7)

אך עדיין מקשה הגמרא: ולשמאל, דאמר [לעיל מז ב] אף בשטר שכתב בעל הבית ללוקח מסיקריקון נמי לא קנה, מאי איכא למימר?!

ומתרצת: מודה שמואל, היכא דיהב זוזי [במקום שנתן הלוקח מעות]. והיינו, מודה הוא לרב הונא שתליוהו וזבין, וזבינה זביני.

ומקשינן: ולרב ביבי, דמסיים בה [לעיל מז ב] משמיה דרב נחמן: גזלן שהביא ראייה בעדים או בשטר מכירה שמכרה לו הנגזל, קרקע אין לו, אין מעמידין את השדה בידו, אבל מעות יש לו מן הנגזל, שחייב הנגזל להחזירם לגזלן, שנתן לו מעות עבור המכירה — מאי איכא למימר?! הרי מוכח שתליוהו וזבין לאו זביניה זביני, שאם לא כן, אפילו קרקע יש לו אם נתן מעות.

ומשנינן: מה שאמר רב ביבי, מימרא הוא, שאמר זאת בשם אחרים, ואין זו משנה או ברייתא. ומימרא, לרב הונא לא סבירא ליה!

אמר רבא: הלכתא: תליוהו וזבין, זביניה זביני. ובלבד שיאמר "רוצה אני".

ולא אמרן שתליוהו וזבין זביניה זביני, אלא רק באופן שאנסוהו למכור שדה סתם, שלא

מ-ב

הכפיה בגוי, הגט כשר. (5) ומה טעם אמרו חכמים שגט המעושה בגוי פסול? כדי שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה ביד גוי, להחניף לו ולזנות עמו, ומפקעת עצמה מיד בעלה על ידו, שיכריחנו הגוי ההוא ליתן לה גט.

מותיב רב המנונא על רב הונא, מהא דתנן בגיטין [נה ב]:

אדם אשר לקח, קנה קרקע מסיקריקון [שהוא גזלן אנס, ההורג נפשות על עסקי ממון, ומדובר באופן שבא הסיקריקון להרוג את בעל הקרקע, ואמר לו לסיקריקון שישא את הקרקע לעצמו, ויניחהו לנפשו], וחזר הלוקח ולקח את הקרקע גם מבעל הבית, והיינו, ששילם לו עבור הקרקע, וכתב לו בעל הבית שטר קנין על הקרקע, מקחו בטל, שלא כתב בעל הבית ללוקח הזה את שטר הקנין אלא מיראת הסיקריקון. (6)

ולרב הונא תיקשי: אמאי מקחו, שלקח הקונה מבעל הבית ושילם לו, בטל?! והרי לדבריו, התם נמי, נימא אנב אונסיה של הסיקריקון, והמעות שמקבל מן הלוקח, גמר בעל הבית, ומקני!?

ומשנינן: הא אתמר עלה, אמר רב: לא שנו, אלא דאמר ליה בעל הבית ללוקח: "לך חזק וקני" את השדה שלקחת מן הסיקריקון, אבל

5. ומדובר במקום שחייב לתת לה גט על פי דין תורה. תוס'

6. אבל מסיקריקון עצמו, שאינו קונה על אף שהסכים בעל הבית לתת לו, לא תיקשי לרב הונא, כי אצל הסיקריקון הוי "תליוהו ויהיב", כמבואר ברשב"ם לעיל.

7. תמהו התוספות, כי משמע דהכי קאמר: אף רב הונא לא אמר אלא בשטר, אבל אם אמר לו "לך חזק וקני" לא אמר. והוא תימא, כי לפי סברת רב הונא דאגב אונסיה גמר ומקני, אם כן, מה לי כתב לו שטר, מה לי אמר לו "לך חזק וקני"?! עיין בתירוצם.